

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЛІНГВІСТИКИ ТА СОЦІАЛЬНИХ
КОМУНІКАЦІЙ
КАФЕДРА АВІАЦІЙНОЇ ПСИХОЛОГІЇ**

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ

з дисципліни «Основи суїцидології»

за спеціальністю 053 «Психологія»

Укладач:
доцент кафедри авіаційної психології Т.Вашека

Конспект лекцій розглянутий та схвалений на
засіданні кафедри авіаційної психології

Протокол № ____ від «__» _____ 2019 р.

Завідувач кафедри

Л.В.Помиткіна

Лекція № 2

Тема лекції: Історичний розвиток поглядів на проблему самогубства.

План лекції

1. Згуртованість соціальної групи як фактор, що попереджує самогубство (за Е.Дюркгеймом).
2. Феномен відчуження як фактор, що сприяє скоєнню суїциду.
3. Проблема співвідношення самогубства та релігійної віри в працях А.Камю, Ф.Ніцше, М.Бердяєва.

Література

1. Бердяев Н. О самоубийстве. – М.: Изд-во МГУ, 1992.// Суицидология: Прошлое и настоящее: Проблема самоубийства в трудах философов, социологов, психотерапевтов и в художественных текстах. – М., «Когито-Центр», 2001.-569 с.
2. Дюркгейм Е. Самоубийство. Социологический этюд. - М.: Мысль, 1994. – С.286-297.
3. Камю А. Миф о Сизифе/Пер.с фр.О.И.Скуратович. – Мн.: ООО „Попурри”, 2000. – 544 с.
4. Ницше Ф. Веселая наука. Перевод К.Свасьяна.// Соч. в 2 т. – М., 1990.
5. Фромм Э. Концепция человека у К.Маркса.// Фромм Э. Душа человека. – М.: ООО «Изд. АСТ-ЛТД», 1998. – 664 с., стр.243.
6. Паперно И. Самоубийство как культурный институт. – М.: Новое лит-е обозрение, 1999. – 256 с.

Зміст лекції

Питання1. Засновником сучасної суїцидології вважається французький соціолог Еміль Дюркгейм. У всесвітньо відомій роботі „Самогубство. Соціологічний етюд” він розглядає, як змінюється показник самогубства в зв'язку з різними супровідними явищами соціального порядку. Він розглядає вплив сім'ї, релігії та професійної спільноти на формування «імунітету» проти самогубства. Існує зворотна залежність між показником самогубств та ступенем інтеграції соціальних груп. З ослабленням зв'язків між індивідом та суспільством кількість самогубств збільшується.

Еміль Дюркгейм поділив самогубства на три основні категорії. **Егоїстичне** самогубство характерно для індивідів, що втратили почуття єдності зі своєю соціальною групою і, таким чином, більше не відчувають себе підвладними соціальному, сімейному та релігійному контролю з її сторони. **Аномічне** (від франц. *anomis* - відсутність закону, організації) самогубство спостерігається серед проживаючих у суспільстві, де бракує “колективного порядку”, оскільки воно знаходиться на стадії докорінних соціальних змін або переживає політичну кризу. **Альтруїстичне** самогубство - це акт самопожертви, при якому людина свідомо віддає своє життя заради блага своєї соціальної групи, що відбиває вплив групової ідентифікації.

Як висновок Е. Дюркгейм наводить практичні рекомендації до попередження самогубства в суспільстві. Відкинувши можливість заборони самогубства та застосування виховання з метою його профілактики, автор доходить висновку, що основним засобом у боротьбі з суїцидами є підвищення згуртованості соціальних груп.

Питання 2. Протилежним феноменом, що сприяє втраті смислу життя та розвитку суїцидальних тенденцій, є поняття відчуження, яке було детально описано в роботах К.Маркса та Е.Фромма. К.Маркс на перший план висуває не релігійне, а економічне відчуження. вводить поняття відчуженої праці. Робітник відчужений не лише від створених ним продуктів, „відчуження проявляється не тільки в кінцевому результаті, але

і в самому акті виробництва, в самій виробничій діяльності”. Від концепції відчуженої праці Маркс переходить до концепції відчуження людини від самої себе, від інших людей і від природи. Відчуження приводить до переоцінки всіх цінностей. Якщо людина вважає вищою метою прибуток, працю і економію, вона не помічає справжні моральні цінності: чисту совість, доброту. У стані відчуження кожна сфера життя не пов'язана з іншими (економіка з мораллю). І це специфічна особливість царства відчуження, де кожен обертається в колі своєї власної відчуженості і нікого не зачіпає відчуженість інших людей та чужий біль.

Як стверджує **Е.Фромм** у праці „Концепція людини у К.Маркса”, історія внесла лише одну поправку в Марксову концепцію відчуження: Маркс вважав, що робітничий клас – це найбільш відчужений клас і тому звільнення від відчуження повинно починатися із звільнення робітничого класу. Маркс не міг передбачити масштабів масового відчуження, що охопило більшу частину людства. Людські стосунки стають стосунками двох автоматів, відчужених один від одного, кожен з яких забезпечує власну безпеку тим, що не виокремлюється з натовпу, не відрізняється від інших думками, почуттями, діями. „Намагаючись якомога менше відокремлюватися від оточуючих, кожен залишається безмежно самотнім; він переповнюється почуттям невпевненості, тривоги і вини, які з'являються завжди, коли людина не може подолати свою самотність”.

Питання 3.

На думку Альбера Камю, життя абсурдне, а причиною усвідомлення абсурдності життя є нудьга, що породжує автоматизм життя і водночас змушує працювати свідомість. Перед людиною виникає вибір: або повернення на круги своя, до щоденної роботи та нудьги або повне пробудження. А наслідком пробудження може стати самогубство.

Ф.Ніцше розвиває ідею нігілізму, під яким має на увазі уявлення про світ, повністю позбавлене ілюзій. Ідея „смерті Бога” привела Ф.Ніцше до нового світорозуміння, згідно з яким світ не має початку і кінця. У християнській традиції мораль та істина укорінені в Бозі. Таким чином, якщо Бог мертвий, то зникає основа для етики та істини. Ніщо не істинне і „все є дозволим!”

Проблема співвідношення самогубства та релігійної віри яскраво зображена в роботі М.Бердяєва „Про самогубство”. Основною думкою цього твору є твердження, що питання про самогубство – це питання про релігійний сенс життя. Самогубство його заперечує. Згідно з М.Бердяєвим, самогубство є запереченням трьох вищих християнських чеснот: віри, надії та любові. Суїцидент – це людина, що втратила віру, надію, яка не має любові і думає лише про себе, а не про ближніх. „Людина не вірить, не сподівається, не любить в той темний момент свого життя, коли вона вирішує його скінчити. Якщо їй вдасться вирватись з темної точки, проминути її, то в ній можуть пробудитися і віра, і надія, і любов”. Але, найтрагічніше те, що людина приймає цю чорну точку часу за все життя. В наступну мить надія могла б пробудитись, але людина не доживає до цієї миті.